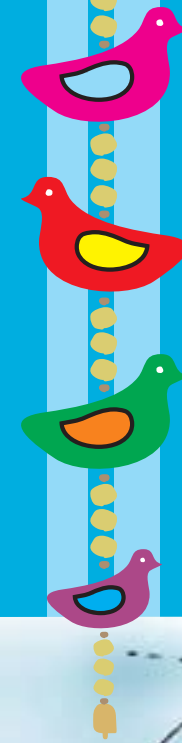

સંસ્કૃત

કક્ષા-૭

પ્રથમ સત્ર

ધાવનીક પૂર્ણિમા

અભુષ્મ ક્ષેત્ર: ધાવનીક:

૧	મયજ:	૩૬
૨	વિષેક:	૨૦
૩	રાવેશ:	૫૦
૪	જયેશ:	૧૦
૫	અતીન:	૨૪

નિર્માણ

ગુજરાત શૈક્ષણિક
સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ
ગાંધીનગર

મુદ્રણ

ગુજરાત રાજ્ય શાળા
પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
ગાંધીનગર

રાજ્ય સરકારની વિનામૂલ્યે યોજના હેઠળનું પુસ્તક

પરિશિષ્ટ

ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ, ગાંધીનગરના પત્ર-ક્રમાંક
જીસીઈઆરટી / અભ્યાસક્રમ / 2012 / 1331-32 / તા. 01-02-2012 - થી મંજૂર

શિક્ષક અને વાલીશ્રી માટે અલાયદી
શિક્ષક-આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે,
જેનો ઉપયોગ અવશ્ય કરશો.

સંસ્કૃત

ધોરણ 7
(પ્રથમ સત્ર)

પ્રતિજ્ઞાપત્રમ્

ભારતં મમ દેશઃ।
સર્વે ભારતીયાઃ મમ ભ્રાતરઃ ભગિન્યઃ ચ સન્તિ।
મમ માનસે દેશસ્પૃહા અસ્તિ। સમૃદ્ધિસહિતં વિવિધતાપરિપૂર્ણં
તસ્ય સંસ્કૃતિગૌરવમ્ અનુભવામિ।
અહં સદા તત્પાત્રં ભવિતું યત્નં કરિષ્યામિ।
અહં મમ પિતરૌ આચાર્યાન્ ગુરુજનાન્ ચ પ્રતિ આદરભાવં
ધારયિષ્યામિ।
પ્રત્યેકેન સહ શિષ્ટવ્યવહારં ચ કરિષ્યામિ।
અહં મમ દેશાય દેશબાન્ધવેભ્યઃ ચ મમ નિષ્ઠામ્ અર્પયામિ।
તેષાં ચ કલ્યાણે સમૃદ્ધૌ ચ એવ મમ સુખમ્ અસ્તિ।

કિંમત : ₹ 12.00

નિર્માણ

ગુજરાત શૈક્ષણિક
સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ
ગાંધીનગર

મુદ્રણ

ગુજરાત રાજ્ય શાળા
પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
ગાંધીનગર

(૧) ઐં હરયે નમઃ

(૨) ઐં ભાનવે નમઃ

(૩) ઐં દ્યૌઃ શાન્તિઃ અન્તરિક્ષ(ગું) શાન્તિઃ પૃથિવી શાન્તિરાપઃ

શાન્તિરોષધયઃ શાન્તિર્વનસ્પતયઃ શાન્તિર્વિશ્વદેવાઃ

શાન્તિર્બ્રહ્મા શાન્તિઃ સર્વ(ગું) શાન્તિઃ

શાન્તિરેવ શાન્તિઃ સા મા શાન્તિરેધિ

ઐં શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ।

(૪) સર્વમઙ્ગલમાઙ્ગલ્યે શિવે સર્વાર્થસાધિકે ।

શરણ્યે ત્ર્યમ્બકે ગૌરિ નારાયણિ નમોઽસ્તુતે ॥

(૫) અજ્ઞાનતિમિરાન્ધસ્ય જ્ઞાનાગ્નિ શલાકયા ।

ચક્ષુરુન્મીલિતં યેન તસ્મૈ શ્રીગુરવે નમઃ ॥

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર

આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે.
આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાય નહિ.

નિર્માણ-સંયોજન :

ડૉ. ટી. એસ. જોષી
હરેશ ચૌધરી
ઈકબાલ વોરા
ચંદ્રેશ પાલ્લીઆ

કન્વીનર :

નરેન્દ્ર રાવલ

લેખન-સંપાદન :

નરેન્દ્ર રાવલ
કનુભાઈ કરકર
ઋતા પરમાર
પરેશાબહેન ઠાકર

પરામર્શન :

પ્રવીણચન્દ્ર જાની રાજેશ બારોટ
અમી જોષી કલ્પેશકુમાર મહાજન
કલ્પેશકુમાર પટેલ પ્રફુલ્લભાઈ કાતરિયા

ચિત્રાંકન :

મણિલાલ રાજપુત બિપિનચંદ્ર પટેલ
રસિક વાઘેલા અશોક પટેલ
જ્યોતિ બત્રી

ટાઈટલ ડિઝાઈન :

ધર્મેશ ચાવડા

મુદ્રણ-આયોજન :

શ્રી હરેશ એસ. લીમ્બાચીયા
(નાયબ નિયામક ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

RTE-2009 તેમજ NCF-2005 ને ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્ર દેશમાં પ્રાથમિક શિક્ષણનાં અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ સમગ્ર શિક્ષણ-પ્રક્રિયામાં બદલાવ થઈ રહ્યો છે. આ બદલાવ મુખ્યત્વે જે-તે વિષયો અંગેની આપણી સમજ તેમજ શિક્ષણ-પ્રક્રિયા અંગેની સમજ અંગેનો છે. બાળકની સર્જનશીલતા, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડત વિકસે એ નવા અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય હેતુ છે. આ પાઠ્યપુસ્તકોમાં આપવામાં આવેલી પ્રવૃત્તિઓ એવી રીતે યોજવામાં આવી છે કે જેથી પ્રવૃત્તિ પછી એ અંગે ચર્ચા અથવા ચિંતન થાય, ઉપયોજન થાય અને શું શીખ્યા એ પણ તારવી શકાય. બાળકોને અવારવનાર વ્યક્તિગત રીતે તેમજ સામૂહિક રીતે નાનાં કે મોટાં જૂથમાં કામ કરવાનો - ભણવાનો અવસર મળે એવી અધ્યયન-પ્રક્રિયામાં મદદરૂપ બને એવાં પાઠ્યપુસ્તકો બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. અલબત્ત, નવા અભ્યાસક્રમ, મુજબ પાઠ્યપુસ્તક પોતે પણ આખરે તો એક અધ્યયન-સામગ્રી છે, લક્ષ્ય નથી. મતલબ કે સાધન છે, સાધ્ય નથી. તેથી પાઠ્યપુસ્તક પોતે સમગ્ર શિક્ષણનું સાધન ન જ બની શકે તેમ છતાં એવું જરૂર કહી શકાય કે પ્રવૃત્તિલક્ષી શિક્ષણની આ તરાહ કદાચ સૌપ્રથમ વાર પ્રયોજાઈ રહી છે. આશા છે કે, આ પાઠ્યપુસ્તકોના ઉપયોગ દ્વારા અધ્યયન-અધ્યાપન પ્રક્રિયા સરળ તેમજ રોચક બનશે.

નવા અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકોના નિર્માણની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં માન. અગ્રસચિવશ્રી તેમજ પ્રાથમિક શિક્ષણ સચિવશ્રી તરફથી સતત પ્રેરણા અને પ્રોત્સાહન મળી રહ્યાં છે.

આ સમગ્ર પ્રક્રિયામાં IGNUS-erg ટીમના સભ્યોએ પણ સતત માર્ગદર્શન આપતા રહીને સ્ટેટ રિસોર્સ જૂથના સભ્યોને સજ્જ બનાવ્યા છે. UNICEF નો સહયોગ પણ આ આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મળ્યો છે. જે-તે વિષયના કોર ગ્રૂપના સભ્યોએ પણ વખતોવખત સહયોગ આપ્યો છે.

એક વર્ષની અજમાયશ પછી સમગ્ર રાજ્ય માટે તૈયાર થયેલો ધોરણ 6 થી 8 નાં આ પાઠ્યપુસ્તકોને ક્ષતિરહિત બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, છતાં ક્ષતિ રહી ગઈ હોય તો ધ્યાન દોરવા વિનંતી છે.

એમ. ટી. શાહ

નિયામક

જી.સી.ઈ.આર.ટી.

ગાંધીનગર

તારીખ : 1-2-2013

એચ. કે. પટેલ GAS

નિયામક

ગુ.રા.શા.પા. મંડળ

ગાંધીનગર

9. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃતમાં આપો:

(૧) एकदा शृगालः कुत्र गच्छति ?

(૨) શૃગાલઃ કિમર્થમ્ અત્ર તત્ર અટતિ ?

(૩) શૃગાલઃ વને કિં પશ્યતિ ?

(૪) कः वित्तकोषं लुण्ठति ?

(૫) શૃગાલઃ કિં કથયિત્વા પલાયનં કરોતિ ?

10. અહીં કૌંસમાં આપેલ પદોને તેની નીચે આપેલ ખાલી જગ્યાઓમાં ઉચિત સ્થળે લખી ફકરો પૂરો કરો.

(સાચંકાલે, સપ્તવાદને, ઇચ્છતિ, કરોતિ, ગાન્ધીનગરમ્, ગચ્છતિ, નમતિ, આગચ્છતિ, નગરે)

सुधा अमरावती नाम्नि _____ वसति । एकदा सा गूर्जरप्रदेशस्य दर्शनं कर्तुम् _____ ।

सा गूर्जरप्रदेशम् _____ । गान्धीनगरं गूर्जरप्रदेशस्य मुख्यनगरम् अस्ति । अतः सा _____

गच्छति । प्रायः _____ सा गान्धीमन्दिरं प्रति गच्छति । गान्धिमहाशयं भक्तिभावपूर्वकं _____ ।

तत्र एकघण्टापर्यन्तं तिष्ठति । ततः सा सचिवालयं _____ । मध्याह्ने द्वादशवादनं सा सचिवमहोदयेन

सह वार्तालापं करोति । तदनन्तरं सा भोजनं _____ । _____ सप्तવાदने सा अमरावती

गच्छति ।

11. તમારા ગામ કે નગરના કોઈ સ્થળનું ચિત્ર દોરો અને તેનું નામ સંસ્કૃતમાં આપો.

પ્રથમ આવૃત્તિ : 2013

પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન, સેક્ટર 10-એ, ગાંધીનગર વતી
એચ. કે. પટેલ, નિયામક

મુદ્રક :

8. નીચે આપેલા સમય મુજબ ઘડિયાળનું ચિત્ર દોરો અને શબ્દોમાં લખો:

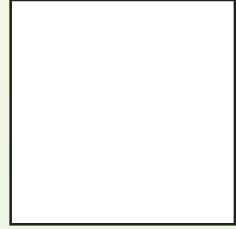
ઉદા :

૭ : ૩૦

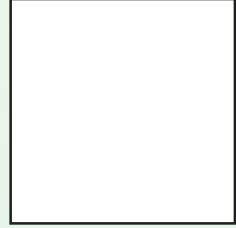

સાર્ધસપ્તવાદનમ્

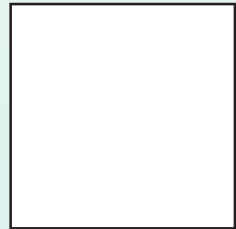
૯ : ૧૫

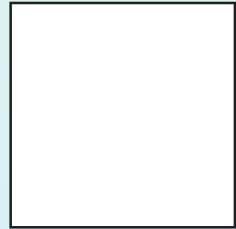
૧૧ : ૪૫

૧૨ : ૦૦

૯ : ૪૫

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ નીચે પ્રમાણે રહેશે :*

- સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;
- આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;
- ભારતનાં સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;
- દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;
- ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાન બંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;
- આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;
- જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની અને તેની સુધારણા કરવાની અને જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;
- વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;
- જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;
- રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.

* ભારતનું સંવિધાન : કલમ 51-ક

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	એકમનું નામ	પાના નં.
●	વન્દના	1
1.	ચિત્રપદાનિ - ૧ ત: ૩	2
2.	મેઘો વર્ષતિ	5
3.	કોઠરુક્	7
4.	હાસ્યયોગ :	10
5.	ચટક ! ચટક !	13
●	પુનરાવર્તનમ્ ૧	16
6.	સંખ્યા	18
7.	વિશ્વાસો નૈવ કર્તવ્ય:	20
8.	સમય:	26
9.	આમ્લં દ્રાક્ષાફલમ્	29
●	પુનરાવર્તનમ્ ૨	32

5. નીચે આપેલા સંસ્કૃત શબ્દોને અંકો સાથે યોગ્ય રીતે જોડો:

અ	બ	અ	બ
ત્રિંશત્	૨૩	પઞ્ચચત્વારિંશત્	૧૯
સપ્તત્રિંશત્	૧૩	નવદશ	૨૦
ત્રયોવિંશતિ:	૪૦	સપ્તવિંશતિ:	૪૫
ત્રયોદશ:	૩૧	એકવિંશતિ:	૪૧
એકત્રિંશત્	૩૭	વિંશતિ:	૨૧
ચત્વારિંશત્	૩૦	એકચત્વારિંશત્	૨૭

6. વિશ્વાસ: નૈવ કર્તવ્ય: ચિત્રકથાની પપેટ દ્વારા રજૂઆત કરો.

નોંધ : પડદા પાછળ રહી ચિત્રકથાના મુખવાચન સાથે પપેટ દ્વારા કથાની રજૂઆત કરો.

7. સમયની સાથે યોગ્ય ક્રિયાને જોડી વાક્યો રચો.

અ	બ	ક
પ્રાત:	ષડ્વાદને	પઠામિ
મધ્યાહ્ને	સાર્ધસપ્તવાદને	ઉત્તિષ્ઠામિ
સાયમ્	સપાદઅષ્ટવાદને	દુગ્ધં પિબામિ
રાત્રૌ	નવવાદને	અભ્યાસં કરોમિ
	પાદોનૈકાદશવાદને	અલ્પાહારં કરોમિ
	દ્વાદશવાદને	ગૃહકાર્યં કરોમિ
	દશવાદને	શયનમ્

નોંધ : સાર્ધ, પાદોન, સપાદનો ઉપયોગ કરી વધુ વાક્યો બનાવો.

પુનરાવર્તનમ્-૨

1. નીચે આપેલા ગીતના અંતરાનું સ્વતંત્ર તથા સમૂહગાન કરો:

ચટક, ચટક, રે ચટક !
ચિવું ચિવું કૂજસિ ત્વં વિહગ !

નીડે નિવસસિ સુખેન ડયસે
ખાદસિ ફલાનિ મધુરાણિ ।
વિહરસિ વિમલે વિપુલે ગગને
નાસ્તિ જનઃ યત્નુ વારયિતા ॥

2. નીચે આપેલા ગીતના અંતરાની પૂર્તતા કરો:

- માતાપિતરાવિહ મમ ન સ્તઃ બહુધાન્યમ્ ॥
- ચળકં સ્વીકુરુ પિબ રે નીરં તવ ભાષામ્ ॥

3. વિસર્ગ, અનુનાસિક, હલન્તનું ધ્યાન રાખી આદર્શ વાચન કરો.

શૃગાલઃ વદતિ, “ભવાન્ કઃ । કિમર્થં રાદિતિ ?”

સમસ્યાં જ્ઞાત્વા અતિ કરુણતયા સઃ વદતિ,

“ચિન્તા માસ્તુ અહં માતુઃ સમીપં નેષ્યામિ । મયા સહ ચલતુ । સા મમ પરિચિતા અસ્તિ ।”

4 નીચે આપેલ સંખ્યાને વાંચો અને ખાલી જગ્યામાં સંખ્યા લખી મુખવાચન કરો.

એકવિંશતિઃ	એકત્રિંશત્	એકચત્વારિંશત્
_____	_____	_____
ત્રયોવિંશતિઃ	પચ્ચદશ	ચતુર્વિંશતિઃ
_____	_____	_____
દ્વાવિંશતિઃ	ચતુર્દશ	સપ્તદશ
_____	_____	_____
નવત્રિંશત્	અષ્ટાત્રિંશત્	ચતુશ્ચત્વારિંશત્
_____	_____	_____
પચ્ચાશત્	નવવિંશતિઃ	અષ્ટાદશ
_____	_____	_____

વન્દના

યા દેવી સર્વભૂતેષુ વિદ્યારૂપેણ સંસ્થિતા ।

નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ નમસ્તસ્યૈ નમોનમઃ ॥ ૧ ॥

પઠામિ સંસ્કૃતં નિત્યં વદામિ સંસ્કૃતં સદા ।

ધ્યાયામિ સંસ્કૃતં સમ્યક્ વન્દે સંસ્કૃતમાતરમ્ ॥ ૨ ॥

શુભં કરોતુ કલ્યાણમ્ આરોગ્યં ધનસમ્પદમ્ ॥

શત્રુ - બુદ્ધિવિનાશાય દીપજ્યોતિર્ નમોઽસ્તુ તે ॥ ૩ ॥

મૂકં કરોતિ વાચાલં પઙ્ગુ લઙ્ગયતે ગિરિમ્ ॥

યત્કૃપા તમહં વન્દે પરમાનન્દમાધવમ્ ॥ ૪ ॥

ઉપરોક્ત શ્લોકોનું શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે વારંવાર ગાન કરો.

1

ચિત્રપદાનિ ૧

આસન્દ:

સ્યૂત:

પત્રભાર:

સમીકર:

ભ્રમણભાષ:

પર્વત:

પર્યટ્ક:

કટ:

દણ્ડદીપ:

પાદપ:

ચષક:

કન્દુક:

(૨) શૃગાલ: કિં પશ્યતિ ?

શૃગાલ: દ્રાક્ષાફલં પશ્યતિ ।

શૃગાલ: આમ્રફલં પશ્યતિ ।

શૃગાલ: જમ્બૂફલં પશ્યતિ ।

(૩) દ્રાક્ષાફલં દૃષ્ટ્વા શૃગાલ: કિં કરોતિ ?

શૃગાલ: ઉપવિશતિ ।

શૃગાલ: ઉત્પતતિ ।

શૃગાલ: તિષ્ઠતિ ।

3. નીચેની કાવ્યપંક્તિઓ પૂર્ણ કરો.

(૧) એક: શૃગાલ: ચિન્ન: જાયતે ।

(૨) કિં ચ પશ્યતિ સ: રસ: જાયતે ।

4. આ કાવ્યનું અભિનય સહ ગાન કરો.

5. ચિંતન કરો અને ખાલી જગ્યા પૂરો.

(૧) રામ: સીતાયા: વામત: અસ્તિ । સીતા રામસ્ય અસ્તિ ।

(૨) વિનય: કૃષ્ણસ્ય અસ્તિ । કૃષ્ણ: વિનયસ્ય દક્ષિણત: અસ્તિ ।

(૩) વીણાયા: અગ્રત: શીલા અસ્તિ । શીલાયા: વીણા અસ્તિ ।

(૪) સુધા ઝરણાયા: અસ્તિ । ઝરણા સુધાયા: પૃષ્ઠત: અસ્તિ ।

6. તમારાથી અગ્રત:, પૃષ્ઠત:, દક્ષિણત: અને વામત: કોણ બેસે છે તે સમજીને વાક્યો લખો. જેમ કે, મમ દક્ષિણત: સુરેશ: ઉપવિશતિ ।

જ્ઞાતવ્યમ્

- કાર્યાલય: કાર્યાલય
- વિત્તકોષ: બેન્ક
- ઉચ્ચવિદ્યાલય: હાઈસ્કૂલ
- મહાવિદ્યાલય: કોલેજ
- ચિકિત્સાલય: દવાખાનું
- યન્ત્રાગાર: કારખાનું

2

31

અનુક્ષણં તન્મુખે રસઃ જાયતે ।

કિં ચ કરોતિ સઃ કિં ચ કરોતિ ?

એકવારમ્ ઉત્પતતિ, દ્વિવારમ્ ઉત્પતતિ,

ત્રિવારમ્ ઉત્પતતિ, પુનઃ પુનઃ ઉત્પતતિ ।

સ્વેદઃ જાયતે શ્રમઃ જાયતે

લભતે ન દ્રાક્ષાફલમ્ ।

કિં ચ કથયતિ સઃ કિં ચ કથયતિ ?

“આમ્લં દ્રાક્ષાફલમ્ !”

इत्येवं कथयति पलायते

इत्येवं कथयति पलायते ।

ટિપ્પણ

પિપાસા તરસ બુભુક્ષા ભૂખ ઇતઃ તતઃ આમ્લેભ શ્રાન્તઃ થાકેલો દક્ષિણતઃ જમણી બાજુ વામતઃ ડાબી બાજુ અગ્રતઃ આગળ પૃષ્ઠતઃ પાછળ સ્વેદઃ પરસેવો તૃષા તરસ ઉત્પતતિ કૂદે છે. અનુક્ષણમ્ તરત જ, બીજી જ ક્ષણે ઇત્યેવં આમ કહીને તન્મુખે - તેના મુખમાં

વિશેષઃ

इत्येवं - इति एवम्

किमपि - किम् अपि

સ્વાધ્યાયઃ

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરોઃ

શૃગાલઃ, બુભુક્ષયા, પિપાસયા, શ્રાન્તઃ, ચિન્નઃ, દક્ષિણતઃ, સ્વેદઃ

દ્રાક્ષાલતામ્, દૃશ્યતે, અનુક્ષણમ્, તન્મુખે, ઉત્પતતિ, દ્વિવારમ્, આમ્લમ્

2. નીચે આપેલા પ્રશ્નોના જવાબ માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી તેની સામે ખરાની નિશાની કરોઃ

(૧) શૃગાલઃ કુત્ર ગચ્છતિ ?

શૃગાલઃ ગ્રામં ગચ્છતિ ।

શૃગાલઃ નગરં ગચ્છતિ ।

શૃગાલઃ વનં ગચ્છતિ ।

☐
☐
☐

ચિત્રપદાનિ ૨

નૌકા

સમ્માર્જની

રન્ધ્રિકા

માપિકા

યોજિની

પત્રપેટિકા

વૃક્ષશાયિકા

અગ્નિપેટિકા

નિશ્રેણિઃ

શુચિકા

જપમાલા

તુલા

चित्रपदानि ३

युतकम्

उपनेत्रम्

कङ्कतम्

अर्गलम्

पर्णम्

व्यजनम्

आम्रफलम्

गृहम्

सङ्गणकम्

द्वारम्

फेनकम्

वातायनम्

आम्लं द्राक्षाफलम्

एकः शृगालः ।

एकः शृगालः वनं गच्छति ।

सः वनं गच्छति ।

पिपासा तस्य बुभुक्षा

पिपासया बुभुक्षया वनं गच्छति ।

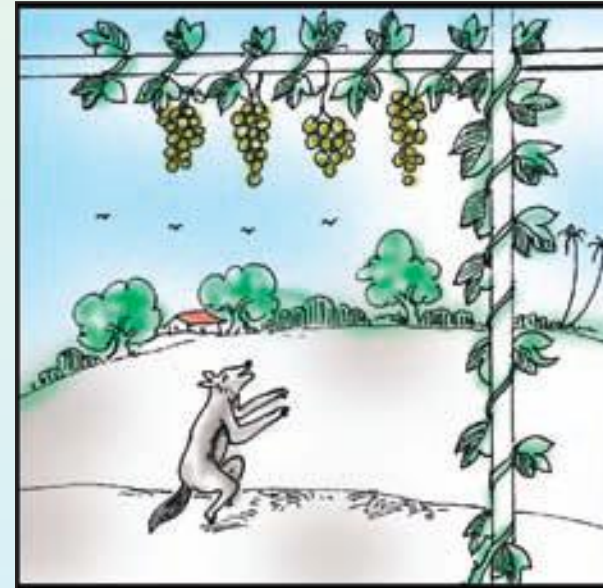
सः वनं गच्छति ।

किं च करोति सः किं च करोति ?

वामतः पश्यति दक्षिणतः पश्यति

अग्रतः पश्यति पृष्ठतः पश्यति

स्वेदः जायते तृषा जायते ।

इतः गच्छति

किमपि न लभते ।

ततः गच्छति

किमपि न लभते ।

श्रान्तः जायते खिन्नः जायते ।

किं च पश्यति सः किं च पश्यति ?

पश्यति द्राक्षालताम्

सः पश्यति द्राक्षाफलम् ।

उपरि उपरि लतासु

दृश्यते च तत् फलम् ।

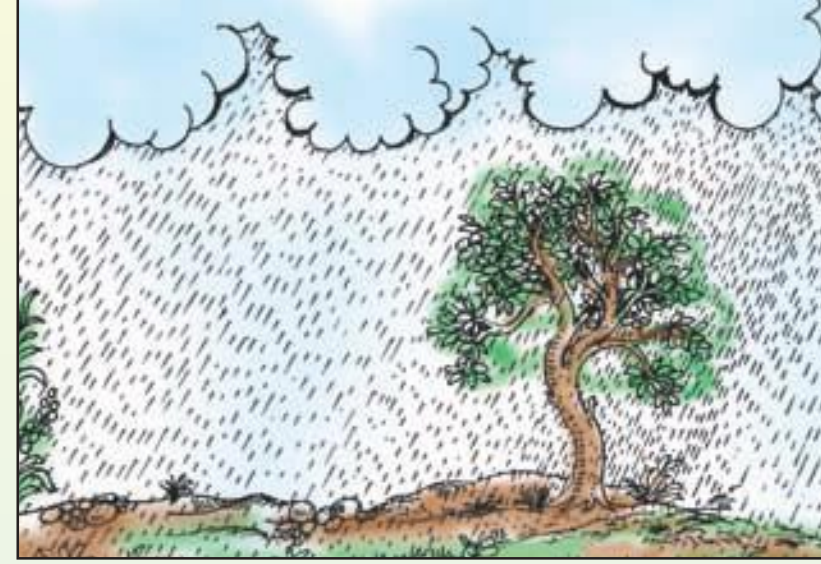
પ્રવૃત્તિ

- (૧) રેતઘડી બનાવો. (જુદાજુદા સમયની)
 (૨) તમારા શિક્ષક ઘડિયાળના મોડેલમાં જે સમય બતાવે તે જોઈને સમય કહો.
 (૩) ધારો કે એક દિવસ માટે તમારે ઘડિયાળ વગર રહેવાનું થાય તો શું થાય ? વિચારો અને કહો.

શિષ્ટાચાર

• હરિ: ઓમ્ ।	હરિ ઓમ્
• સુપ્રભાતમ્ ।	સુપ્રભાત
• નમસ્તે/ નમસ્કાર: ।	નમસ્તે/ નમસ્કાર
• શુભરાત્રી ।	શુભરાત્રી
• ધન્યવાદ: ।	આભાર
• સ્વાગતમ્ ।	સ્વાગત
• ક્ષમ્યતામ્ ।	ક્ષમા કરશો
• ચિન્તા માસ્તુ ।	કોઈ વાંધો નહિ/ ભલે
• કૃપયા ।	કૃપા કરીને
• પુન: મિલામ: ।	ફરી મળીશું

મેઘો વર્ષતિ

મેઘો વર્ષતિ
 પ્રવહતિ નીરમ્ ।
 તુષ્યતિ કૃષિક:
 ગચ્છતિ ગોષ્ઠમ્ ॥

નયતિ ચ વૃષભં
 હલમપિ વહતિ ।
 કર્ષતિ ક્ષેત્રં
 વપતિ ચ બીજમ્ ॥
 રોહતિ સસ્યં
 ફલતિ પ્રકામમ્ ।
 ભવતિ સમૃદ્ધિ:
 મનુકુલવૃદ્ધિ: ॥

— મહાબલેશ્વરભટ્ટ:

ટિપ્પણી

વર્ષતિ વરસે છે. પ્રવહતિ વહે છે. તુષ્યતિ સંતુષ્ટ થાય છે. કૃષિક: ખેડૂત ગોષ્ઠમ્ પશુઓનો વાડો વૃષભ: બળદ
 કર્ષતિ ખેડે છે. ક્ષેત્રમ્ ખેતર વપતિ વાવે છે. રોહતિ ઊગે છે. સસ્યમ્ ધાન્ય પ્રકામમ્ પુષ્કળ

વિશેષ:

મેઘોવર્ષતિ - મેઘઃ વર્ષતિ, હલમપિ - હલમ્ અપિ

સ્વાધ્યાય:

- નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો:
પ્રવહતિ, ગોષ્ઠમ્, કર્ષતિ, પ્રકામમ્, સમૃદ્ધિઃ મનુકુલવૃદ્ધિઃ
- નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ સંસ્કૃતમાં આપો:
(૧) મેઘો વર્ષતિ તદા કિં પ્રવહતિ ?
(૨) કઃ ગોષ્ઠં ગચ્છતિ ?
(૩) કૃષિકઃ કિં વપતિ ?
- નીચેના જેવા ક્રિયા આધારિત શબ્દો કાવ્યમાંથી શોધી અહીં લખો:
વર્ષતિ પ્રવહતિ
_____, _____, _____, _____
_____, _____, _____, _____
- નીચેની પંક્તિ પૂર્ણ કરો.
(૧) મેઘો વર્ષતિ _____ ગચ્છતિ ગોષ્ઠમ્ ।
(૨) રોહતિ સસ્યં _____ મનુકુલવૃદ્ધિઃ ॥
- કાવ્યનું હાવભાવ તથા શુદ્ધ ઉચ્ચાર સાથે ગાન કરો.
- આ કાવ્યમાંથી તમારા શિક્ષક દ્વારા બોલવામાં આવતાં ચાર વાક્યોનું શ્રુતલેખન કરો.

પ્રવૃત્તિ

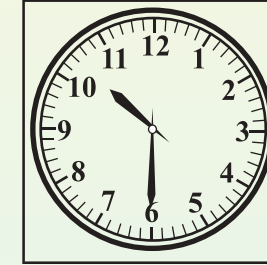
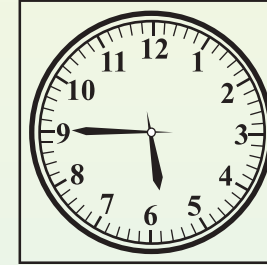
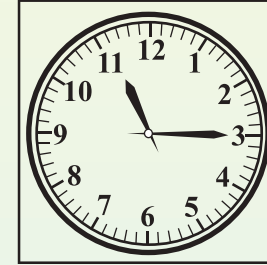
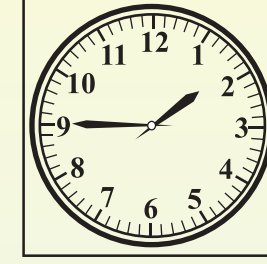
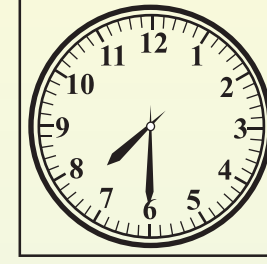
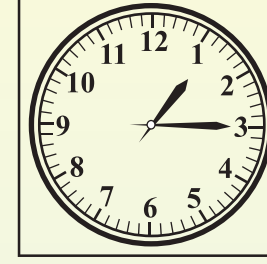
- વર્ષાઋતુ દરમિયાન ખેતરની મુલાકાત લો તથા તમારા અનુભવ વર્ગમાં કહો.
- પુસ્તકાલયમાં જઈ વર્ષાગીતો શોધો, લખો અને ગાઓ.
- તમારા ગામમાં ગવાતાં વર્ષાગીતોની યાદી બનાવો.
- જૂથમાં બેસીને આ કાવ્યનું સમૂહમાં તથા વ્યક્તિગત ગાન કરો.

જ્ઞાતવ્યમ્

- શ્રાવણમાસસ્ય પૂર્ણિમા રક્ષાબન્ધનેન સહ સંસ્કૃતદિવસરુપેણ અપિ મન્યતે ।
- રામાયણમ્ તથા મહાભારતમ્ અસ્માકમ્ આર્ષમહાકાવ્યરુપેણ પ્રસિદ્ધે ।
- યુરોપચ્રણ્ડે સંસ્કૃતભાષાયાઃ અધ્યયનસ્ય પ્રારમ્ભં વિલિયમજોન્સમહોદયઃ અકરોત્ ।

સ્વાધ્યાય:

- ક: સમય: ? (ઘડિયાળ જોઈને તેની નીચે સમય અંકમાં અને શબ્દમાં લખો.)

- જોડકાં જોડો :

અ

(૧) ૪:૧૫

(૨) ૬:૩૦

(૩) ૨:૪૫

(૪) ૭:૧૫

(૫) ૮:૪૫

બ

સાર્ધષડ્વાદનમ્

પાદોનનવવાદનમ્

સપાદચતુર્વાદનમ્

પાદોનત્રિવાદનમ્

સપાદસપ્તવાદનમ્

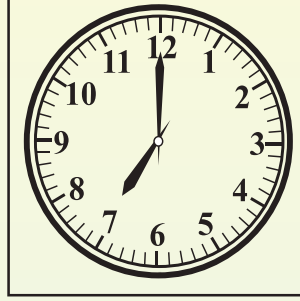
સાર્ધઅષ્ટવાદનમ્

☐
☐
☐
☐
☐
☐

8

समयः

एषा घटी ।

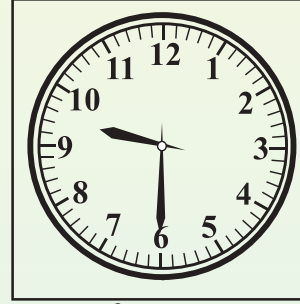
कः समयः ?

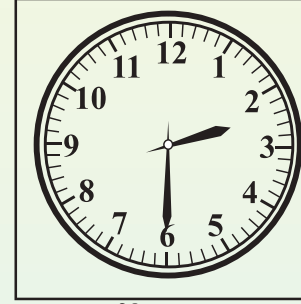
सार्धपञ्चवादनम्

सार्धषड्वादनम्

सार्धनववादनम्

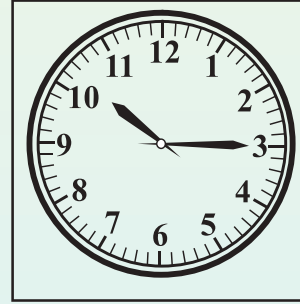
सार्धद्विवादनम्

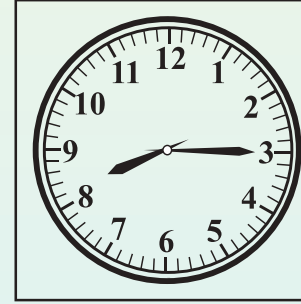
सपादत्रिवादनम्

सपादचतुर्वादनम्

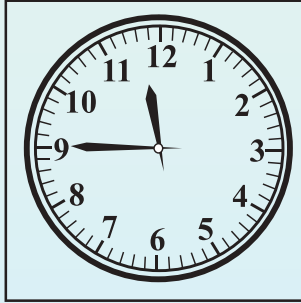
सपाददशवादनम्

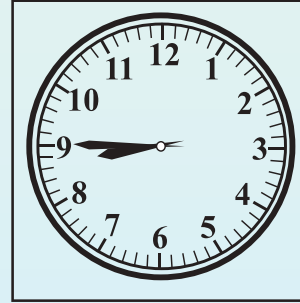
सपाद अष्टवादनम्

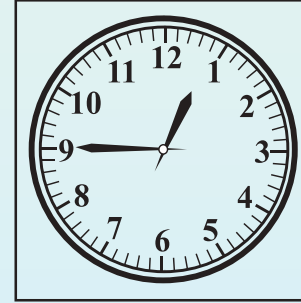
पादोनदशवादनम्

पादोनद्वादशवादनम्

पादोननववादनम्

पादोन एकवादनम्

26

3

कोऽरुक्

एकः पक्षी अस्ति ।

सः आकाशे अत्र तत्र गच्छति ।

सः पुनः पुनः वदति “कोऽरुक्” ?

(कः नीरोगः भवति ?)

पक्षी द्वारं द्वारम् अटति ।
 एकम् एव प्रश्नं पृच्छति ।
 जनाः उपहासं कुर्वन्ति ।
 कः अपि उत्तरं न ददाति ।
 पक्षी निराशः भवति ।

सः वनं गच्छति वृक्षे उपविशति च ।

वृक्षस्य अधः वैद्यर्षिः वाग्भट्टः अस्ति ।

पक्षी पुनः वदति, कोऽरुक् ? कोऽरुक् ?

इति । वाग्भट्टः य०मु०, १/२१-

सः वदति,
 “हितभुक्, मितभुक् ऋतभुक्” इति ।
 अर्थः अस्ति, यः हितकारी भोजनं करोति,
 यः मितं भोजनं करोति,

7

ય: ઋતુ અનુસારં ભોજનં કરોતિ
સ: એવ નીરોગ: ભવતિ ઇતિ ।
સન્તુષ્ટ: પક્ષી ઋષિસમીપમ્ આગચ્છતિ ।
સ: ઋષિં નમતિ । અનન્તરં સ્વસ્થાનં ગચ્છતિ ।

ટિપ્પણી

કોડરુક્ - ક: અરુક્ કોણ નીરોગી છે ? અટતિ ફરે છે, ઉપહાસમ્ મજાક, વૈદ્યર્ષિ: વૈદ્યઋષિ, હિતભુક્ હિતકારી ભોજન કરનાર, મિતભુક્ યોગ્ય માત્રામાં ભોજન કરનાર, ઋતુભુક્ ઋતુ અનુસાર ભોજન કરનાર, સ્વસ્થાનમ્ પોતાના સ્થાને

વિશેષ:

કોડરુક્ = ક: + અરુક કોણ નીરોગી છે. અહીં પક્ષીના બોલવાના ધ્વનિ મુજબ કોડરુક્ એવું લખેલ છે

સ્વાધ્યાય:

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો :

કોડરુક્, વૈદ્યર્ષિ:, શ્રુણોતિ હિતભુક્, ઋતુભુક્, અનન્તરમ્, સ્વસ્થાનમ્

2. પાઠના વિષયવસ્તુના આધારે પ્રશ્નોના જવાબ લખો:

- (૧) પક્ષી કિં વદતિ ?
- (૨) પક્ષી વને કુત્ર ઉપવિશતિ ?
- (૩) વૃક્ષસ્ય અધ: ક: અસ્તિ ?
- (૪) ઋષિ: કિં વદતિ ?
- (૫) સન્તુષ્ટ: પક્ષી કુત્ર આગચ્છતિ ?

3. પાઠમાંથી ક્રિયા આધારિત શબ્દો શોધીને નીચેની ખાલી જગ્યાઓમાં લખો:

ઉદાહરણ : ગચ્છતિ _____

6. ઉદાહરણ મુજબ કૌંસમાંના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્યરચના કરો:

- (૧) બાલ: _____ ઇચ્છતિ । (રોટિકા, રાદ્)
- બાલ: રોટિકાં રાદિતુમ્ ઇચ્છતિ ।
- (૨) છાત્રા _____ ઇચ્છતિ । (પાઠ, પઢ્)
- (૩) શિક્ષક: _____ ઇચ્છતિ । (કથા, કથય)
- (૪) સરલા _____ ઇચ્છતિ । (ક્રીડા, ક્રીડ્)
- (૫) પ્રણવ: _____ ઇચ્છતિ । (ચિત્ર, રચય)

7. કૌંસમાં આપેલા પદોને આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો: (અક, એકા, એકમ્)

- (૧) _____ અશ્વ: ધાવતિ । (૪) _____ મન્દિરમ્ અસ્તિ ।
- (૨) _____ બાલક: ક્રીડતિ । (૫) _____ શાલા અસ્તિ ।
- (૩) _____ બાલા પઠતિ । (૬) _____ ચિત્રં પશ્યામિ ।

પ્રવૃત્તિ

- તમારા શિક્ષક આ પાઠના જે શબ્દો બોલે તેનું શ્રુતલેખન કરો.
- જૂથમાં બેસી આ પાઠનું આદર્શ પઠન કરો.
- આ પાઠની રજૂઆત મહોરાં પહેરી અભિનય સાથે કરો.
- પાઠની વાર્તા તમારા મિત્રોને સંભળાવો.

જ્ઞાતવ્યમ્

- અધિકારી - અધિકારી
- ઉદ્વેગક: - ટાઈપિસ્ટ
- પ્રાધ્યાપક: - અધ્યાપક
- અધિવક્તા - વકીલ
- વિક્રયિક: - વિક્રેતા, વેચનાર
- અભિયન્તા - ઈજનેર
- અભિનયકાર: - લલિયો
- વ્યાખ્યાતા - વ્યાખ્યાતા

2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર સંસ્કૃતમાં આપો અને લખો:

- (૧) અજા કુત્ર ગચ્છતિ ?
- (૨) ક: રોદિતિ ?
- (૩) શૃગાલ: અજા શિશું દૃષ્ટ્વા કિમ્ ઇચ્છતિ ?
- (૪) ક: વચ્ચક: અસ્તિ ?
- (૫) શિશુમુખાત્ ઘટનાં શ્રુત્વા અજા કિં કરોતિ ?
- (૬) અજા શિશું કિં વદતિ ?
- (૭) વાર્તાયા: શીર્ષક: ક: ?

3. નીચેના શબ્દોને સંસ્કૃત ભાષામાં લખો.

(૧) લુચ્ચું	(૫) અજાણ્યો
(૨) પીપળાનું ઝાડ	(૬) દોડે છે.
(૩) બકરી	(૭) મારવું
(૪) તરત	(૮) ભાગી જાય છે.

4. નીચેનાં વાક્યોને ઘટનાક્રમમાં ગોઠવો.

- (૧) “પુત્ર, અપરિચિતસ્ય ઉપરિ કદાપિ વિશ્વાસ: નૈવ કર્તવ્ય: ।
- (૨) અજાશિશુ: શૃગાલેન સહ ગચ્છતિ ।
- (૩) પુત્ર, અહં બહિ: ગચ્છામિ ।
- (૪) શૃગાલ: શિશું પશ્યતિ ।
- (૫) “ચિન્તા માસ્તુ, અહં માતુ: પાર્શ્વે નેષ્યામિ” ।
- (૬) શિશુ મુખાત્ ઘટનાં શ્રુત્વા અજા ક્રુધ્યતિ ।

5. પ્રસ્તુત પાઠમાં કર્તવ્ય:, ગમનીય: જેવાં રૂપોનો અભ્યાસ કર્યો. ‘આમ કરવું જોઈએ’ અથવા ‘આમ થવું જોઈએ’ એ અર્થમાં આવાં રૂપો વપરાય છે. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ અન્ય શબ્દોની રચના કરો:

(૧) દર્શન -	દર્શનીય	(દર્શન કરવા યોગ્ય)
(૨) ગમ્ -	_____	(જવા યોગ્ય)
(૩) પઠ્ -	_____	(પઠન કરવા યોગ્ય)
(૪) વન્દ્ -	_____	(વંદન કરવા યોગ્ય)
(૫) પૂજ્ -	_____	(પૂજન કરવા યોગ્ય)

4. ઉદાહરણ મુજબ વાક્યરચના કરો :

પક્ષી _____ અટતિ । (દ્વારમ્)

પક્ષી દ્વારં દ્વારમ્ અટતિ ।

(૧) ભિક્ષુક: _____ ગચ્છતિ । (ગૃહમ્)

(૨) શૃગાલ: _____ ભ્રમતિ । (વનમ્)

(૩) નૃપ: _____ ગચ્છતિ । (નગરમ્)

(૪) સાધુ: _____ વિહરતિ । (તીર્થમ્)

5. ઉદાહરણ મુજબ વાક્યરચના કરો :

પક્ષી _____ ગચ્છતિ _____ ઉપવિશતિ ચ । (વનમ્, વૃક્ષ:)

પક્ષી વનં ગચ્છતિ વૃક્ષે ઉપવિશતિ ચ ।

(૧) છાત્ર: _____ ગચ્છતિ _____ ઉપવિશતિ ચ । (વિદ્યાલય, આસનમ્)

(૨) અધિકારી _____ ગચ્છતિ _____ ઉપવિશતિ ચ । (કાર્યાલય:, આસન્દ:)

(૩) ભક્ત: _____ ગચ્છતિ _____ ઉપવિશતિ ચ । (મન્દિરમ્, પૂજાસ્થાનમ્)

(૪) સિંહ: _____ ગચ્છતિ _____ ઉપવિશતિ ચ । (વનમ્, વૃક્ષતલમ્)

પ્રવૃત્તિ

- ચિત્રકથાના પ્રસંગો અભિનય સાથે રજૂ કરો.
- ચિત્રકથાનાં ચિત્રોના આધારે વાર્તાકથન કરો.
- કોઈ પણ એક પક્ષીનું ચિત્ર બનાવો.

4

हास्ययोग :

(१)

आपणिकः : (ग्राहकं प्रति)

एतत् यन्त्रं क्रीणातु क्रयणयोग्यम् अस्ति ।

ग्राहकः : तस्य का विशेषता अस्ति ?

आपणिकः : एतत् यन्त्रं भवतः पञ्चाशत प्रतिशतं कार्यभारम्
अल्पं करिष्यति ।

ग्राहकः : तर्हि कृपया द्वे यन्त्रे ददातु ।

(२)

शिक्षकः : छात्रायाः गृहकार्यं दृष्ट्वा)

भवतः : गृहकार्ये बहवः दोषाः । तान् अपि भवान्
एकः एव करोति ।

छात्रः : महोदय ! एते सर्वे दोषाः अहम् एकः
एवं न करोमि । गृहपाठलेखने मम पिता
अपि सहायतां करोति ।

(३)

गृहस्वामी : (अतिथिं प्रति) भवान् आगच्छतु ।

श्वानभयं न अनुभवतु ।

अतिथिः : किं सः न दंशति ?

गृहस्वामी : तस्य दंशनस्वभावः अस्ति वा न वा इति
अहम् अपि न जानामि । यतः एतस्य
स्वभावस्य परीक्षणम् अधुना भविष्यति ।

(४)

एकदा चौरद्वयं वित्तकोषे लुण्ठनं करोति ।

बहूनि स्यकाणि प्राप्नोति । गृहम् आगत्य वार्तालापं करोति ।

प्रथमः चोरः : कियत् धनं प्राप्तं तस्य ज्ञानार्थं धनगणनां
करोमि ।

द्वितीयः चोरः : व्यर्थश्रमं मा करोतु । श्वः वर्तमानपत्रे
वार्ताम् आगमिष्यति एव । ततः गणनाज्ञानं
भविष्यति ।

शिशुः मातुः समीपं धावति ।

शिशुमुखात् घटनां श्रुत्वा अजा क्रुध्यति ।

अजा शृगालं प्रहरति । शृगालः पलायते ।

अजाशिशुः शृगालेन सह गच्छति । तस्मिन् क्षणे अजा
आगच्छति । स्वपुत्रेण सह वञ्चकं शृगालं दृष्ट्वा वदति
“पुत्र, भवान् एतेन सह कुत्र गच्छति ? अस्य विश्वासः न
कर्तव्यः ।”

अजा शिशुं वदति, “पुत्र, अपरिचितस्य उपरि कदापि
विश्वासः नैव कर्तव्यः । न मैत्री कर्तव्या न कुत्रापि
गमनीयम् ।”

टिप्पणी

अजा बकरी स्वस्य पोतानो बहिः बहार शीघ्रम् उपस्थी तिष्ठतु ग्लोभो रडे. अतः आत्मी शृगालः शिष्याण
गमनीयम् जवुं जेठे नेष्यामि लई जईश. भवान् कः आप कोष ? वञ्चकः छेतरनारो, लुथ्यो पिप्पलवृक्षः पीपणानुं
जस अन्विष्यति शोधे छे. दृष्ट्वा जेठेने श्रुत्वा सांभलीने क्रुध्यति कोध करे छे प्रहरति प्रहार करे छे.

विशेषः

नैव : न एव, कुत्रापि : कुत्र अपि, कदापि : कदा अपि

स्वाध्यायः

1. नीचेना शब्दोनुं मोटेथी उच्यारण करो:

स्वस्य, शीघ्रम्, तिष्ठतु, विस्मरति, खादितुम्, करुणतया,
नेष्यामि, वञ्चकः, पिप्पलवृक्षः, अन्विष्यति, शृगालेन, क्रुध्यति

7

विश्वासो नैव कर्तव्यम्

एकं वनम् अस्ति । वने एका अजा अस्ति ।
सा स्वस्य पुत्रं वदति “पुत्र, अहं बहिः गच्छामि ।
अहं शीघ्रम् आगच्छामि । अत्र एव तिष्ठतु ।”

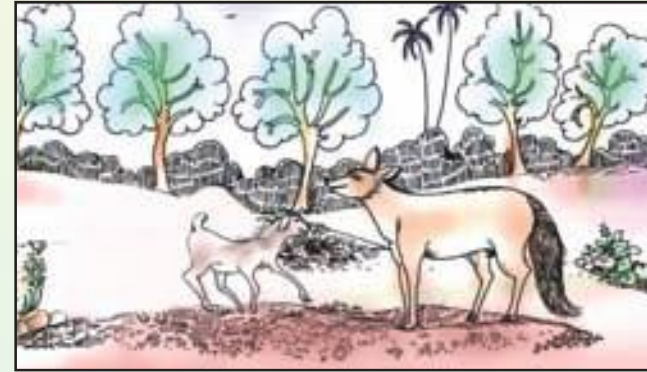
अजा वनं गच्छति ।

शिशुः अपि अनुसरणं करोति ।

शिशुः मार्गं विस्मरति । अतः सः रोदिति ।

शृगालः शिशुं पश्यति ।

सः सुकोमलं मांसं खादितुम् इच्छति ।

शृगालः वदति, “भवान्, कः ? किमर्थं रोदिति ?”

समस्यां ज्ञात्वा अति करुणतया सः वदति, “चिन्ता मास्तु,
अहं मातुः समीपं नेष्यामि । मया सह चलतु । सा मम
परिचिता अस्ति ।”

अजाशिशुः वदति “अहं भवन्तं न जानामि ।

मम माता वदति यत् अपरिचितेन सह कुत्रापि न
गमनीयम् इति ।” वञ्चकः शृगालः वदति, “मम विषये मा
चिन्तयतु । पश्यतु तत्र एकः पिप्पलवृक्षः अस्ति । तत्र भवतः
माता अन्विष्यति ।”

22

(५)

वृद्धः शम्भुनाथः : मम पत्नी मम भोजनस्य पश्चात् एव भोजनं करोति ।

रमानाथः : भवान् भार्यया सह भोजनं न करोति वा ?

शम्भुनाथः : तथा किमपि नास्ति । मम भोजनस्य पश्चात्
सा भोजनं करोति - तस्य कारणम् अस्ति
यतः आवयोः एका एव कृत्रिमदन्तावलि
अस्ति ।

टिप्पणी

क्रीणातु ખરીદો આપણિક: વેપારી, દુકાનદાર પ્રતિશતમ્ ટકા ક્રયણયોગ્યમ્ ખરીદી કરવાને લાયક દ્વે યન્ત્રે બે યંત્રો
દંશનમ્ ડંસ મારવો તે (અહીં કરડવું) વિક્રમકોષ: બેન્ક લુપ્તનમ્ લૂટ આગત્ય આવીને આવયો: અમારા બંનેને વર્તમાનપત્રે
છાપામાં યત: કેમકે કૃત્રિમદન્તાવલિ: બનાવટી દાંત, દાંતનું ચોકું

સ્વાધ્યાય:

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો :

આપણિક:, ક્રીણાતુ, પન્નાશત, દષ્ટ્વા, ગૃહપાઠલેખનમ્, શ્વાનભયમ્, દંશનસ્વભાવ:,
પરીક્ષણમ્, ચૌરદ્વયમ્, લુપ્તનમ્, રૂપ્યકાણિ, આગત્ય, વ્યર્થશ્રમમ્, કૃત્રિમદન્તાવલિ:,

2. નીચેના શબ્દો માટેના સંસ્કૃત શબ્દો શોધો :

(૧) ખરીદી (૨) બેન્ક (૩) લૂટ (૪) ટકા (૫) દુકાનદાર

3. નીચેના વાક્યો કોણ બોલે છે : તે કહો :

(૧) તર્હિ કૃપયા દ્વે યન્ત્રે દવાતુ ।

(૨) ભવત: ગૃહકાર્યે બહવ: દોષા: ।

(૩) શ્વાનભયં ન અનુભવતુ ।

(૪) વ્યર્થશ્રમં મા કરોતુ ।

4. રેખાંકિત પદોના સ્થાને કૌંસમાં આપેલ શબ્દોનો ઉપયોગ કરી અન્ય વાક્યો બનાવો.

(૧) એતત્ યન્ત્રં ક્રીણાતુ । (ફેનકમ્, પુસ્તકમ્, ફલમ્,)

(૨) સા ભોજનં કરોતિ । (દુગ્ધપાનમ્, દાનમ્, પ્રાર્થનામ્)

(૩) વ્યર્થશ્રમં મા કરોતુ । (વ્યર્થવ્યવહારમ્, દુર્વ્યવહારમ્, વ્યર્થવ્યયમ્)

(૪) શ્વાનભયં ન અનુભવતુ । (ચોરભયમ્, સિંહભયમ્, અન્ધકારભયમ્)

11

5. ઉદાહરણ મુજબ વાક્યરચના કરો:

एतत् _____ अस्ति । (यन्त्रम्, क्रयणम्)

एतत् यन्त्रं क्रयणयोग्यम् अस्ति ।

(१) एतत् _____ अस्ति । (पुस्तकम्, पठनम्)

(२) एतत् _____ अस्ति । (स्थानम्, भ्रमणम्)

(३) एतत् _____ अस्ति । (चलचित्रम्, दर्शनम्)

(४) एतत् _____ अस्ति । (जलम्, स्नानम्)

6. ઉદાહરણ મુજબ ક્રિયાપદોમાં પરિવર્તન કરો:

- भवति - भविष्यति भविष्यामि
- वदति - _____
- करोति - _____
- तरति - _____

7. આવી બીજી હાસ્યકણિકાઓ શોધો.

ज्ञातव्यम्

- आम्रम् - કેરી
- सीताफलम् - સીતાફળ
- बदरम् - બોર
- सेवम् - સફરજન
- जम्बूफलम् - જાંબુ
- दाडिमम् - દાડિમ
- कदलीफलम् - કેળું
- नाखडगम् - નાંચી
- आमलकम् - આમળું
- निम्बूकम् - લીંબુ
- खर्बूजः - તરબૂચ
- नारिकेलम् - નારિયેળ

4. નીચે આપેલા અંકોને શબ્દોમાં લખો.

(१) १४ _____

(२) २५ _____

(३) ४६ _____

(४) ३८ _____

(५) ४० _____

१ एकम्	११ एकादश	२१ एकविंशतिः	३१ एकत्रिंशत्	४१ एकचत्वारिंशत्
२ द्वे	१२ द्वादश	२२ द्वाविंशतिः	३२ द्वात्रिंशत्	४२ द्वाचत्वारिंशत्
३ त्रीणि	१३ त्रयोदश	२३ त्रयोविंशतिः	३३ त्रयस्त्रिंशत्	४३ त्रिचत्वारिंशत्
४ चत्वारि	१४ चतुर्दश	२४ चतुर्विंशतिः	३४ चतुस्त्रिंशत्	४४ चतुश्चत्वारिंशत्
५ पञ्च	१५ पञ्चदश	२५ पञ्चविंशतिः	३५ पञ्चत्रिंशत्	४५ पञ्चचत्वारिंशत्
६ षट्	१६ षोडश	२६ षड्विंशतिः	३६ षड्त्रिंशत्	४६ षट्चत्वारिंशत्
७ सप्त	१७ सप्तदश	२७ सप्तविंशतिः	३७ सप्तत्रિंशत्	४७ सप्तचत्वारिंशत्
८ अष्ट	१८ अष्टादश	२८ अष्टाविंशतिः	३८ अष्टात्रिंशत्	४८ अष्टचत्वारिंशत्
९ नव	१९ नवदश	२९ नवविंशतिः	३९ नवत्रिंशत्	४९ नवचत्वारिंशत्
१० दश	२० विंशतिः	३० त्रिंशत्	४० चत्वारिंशत्	५० पञ्चाशत्

ટિપ્પણી

ચટક ચકલી વિહગ પક્ષી નીડે માળામાં ગગને આકાશમાં વારચિતા રોકનાર ચિન્ન: દુઃખી ચળકમ્ ચણ તોષય સંતોષ આપ માતાપિતરાવિહ - માતાપિતરૌં હિ માતા અને પિતા અહીં પાઠય ભણાવ ડયસે (તું) ઊડે છે.

વિશેષ:

ચિન્નહમ્ - ચિન્ન: અહમ્

સ્વાધ્યાય:

1. નીચેના શબ્દોનું મોટેથી ઉચ્ચારણ કરો:

ચિવ્ ચિવ્, નિવસસિ, વારચિતા, માતાપિતરાવિહ, ચિન્નોહમ્, બહુધાન્યમ્, મધુરાલાપમ્

2. પક્ષીની સામે યોગ્ય રંગનાં નામનાં જોડકાં જોડો.

હંસ:	<input type="text"/>	૧	હરિત:
કોકિલ:	<input type="text"/>	૨	શ્વેત:
શુક:	<input type="text"/>	૩	ચિત્રિત:
કપોત:	<input type="text"/>	૪	કૃષ્ણ:
મયૂર:	<input type="text"/>	૫	કાપોત:
		૬	પીત:

3. ખાલી જગ્યા પૂરો:

- (૧) ચટક:_____ નિવસતિ ।
 (૨) ચટક:_____ સ્વાદતિ ।
 (૩) ચટક:_____ વિહરતિ ।
 (૪) ચટક:_____ વદતિ ।

4. ઉદાહરણમાં આપેલ ક્રિયાપદ જેવાં અન્ય ક્રિયાપદો કાવ્યમાંથી શોધીને લખો અને બોલો:

ઉદાહરણ : કૂજસિ, નિવસસિ

5. રેખાંકિત શબ્દોના સ્થાને કૌંસમાં આપેલ શબ્દોનો ઉપયોગ કરીને અન્ય વાક્યો બનાવો:

- (૧) ત્વં નીરં પિબ । (દુગ્ધમ્, રસમ્, શીતપેયમ્)
 (૨) ત્વં ચળકં સ્વીકુરુ । (પુસ્તકમ્, ધનમ્, પારિતોષિકમ્)
 (૩) ત્વં ચિવ્ ચિવ્ વદ । (ગીતમ્, શ્લોકમ્, સંસ્કૃતમ્)

નીલેશ:: એકચત્વારિંશત્ ।

રમેશ: : દ્વિતીયક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: ચતુર્વિંશત્ ।

રમેશ: : તૃતીયક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: અષ્ટાવિંશતિ: ।

રમેશ: : ચતુર્થક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: પચ્ચાશત્ ।

રમેશ: : પચ્ચમક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: નવત્રિંશત્ ।

રમેશ: : અહો, નિલેશ ! નીરવસ્ય કા સ્થિતિ: ?

નીલેશ:: સ: પ્રથમક્રીડાયાં ત્રયોસ્ત્રિંશત્ ધાવનાઙ્કાન્ પ્રાપ્તં કરોતિ ।

રમેશ: : દ્વિતીયક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: એકવિંશતિ: ધાવનાઙ્કા: ।

રમેશ: : તર્હિ તસ્ય તૃતીયક્રીડાયામ્ કા સ્થિતિ: ?

નીલેશ:: ચત્વારિંશત્ ।

રમેશ: : ઉત્તમમ્ ! ચતુર્થક્રીડાયામ્ ?

નીલેશ:: ષટ્ત્રિંશત્ ।

રમેશ: : અંતિમક્રીડાયાં નીરવ: કતિ ધાવનાઙ્કાન્ પ્રાપ્તં કરોતિ ।

નીલેશ:: સમ્યક્ અસ્તિ । દ્વિચત્વારિંશત્ ।

રમેશ: : પશ્ય, શાલિનસ્ય પ્રથમક્રીડાયાં ષટ્ત્રિંશત્ ધાવનાઙ્કા: ।

નીલેશ:: આમ્, દ્વિતીયક્રીડાયામ્ તસ્ય સપ્તત્રિંશત્ ।

રમેશ: : તૃતીયક્રીડાયામ્ અધિકં નાસ્તિ । કેવલં ષોડ્શ ।

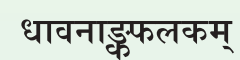
નીલેશ:: સત્યમ્ । ચતુર્થક્રીડાયામ્ અપિ ષટ્ત્રિંશતિ: ।

રમેશ: : તર્હિ પચ્ચમક્રીડાયામ્ સ:અધિકમ્ અષ્ટચત્વારિંશત્ ધાવનાઙ્કાન્ પ્રાપ્તં કરોતિ ।

અનુક્રમ:	ક્રીડક:	પ્રથમક્રીડા	દ્વિતીયક્રીડા	તૃતીયક્રીડા	ચતુર્થક્રીડા	પચ્ચમક્રીડા
૧.	ભાવિક:					
૨.	નીરવ:					
૩.	શાલિન:					

सङ्ख्या

अनुक्रमः	क्रीडकः	प्रथमक्रीडा	द्वितीयक्रीडा	तृतीयक्रीडा	चतुर्थक्रीडा	पञ्चमक्रीडा
१	नयनः	३६	५०	४४	२९	४९
२	विवेकः	२०	३१	११	३५	१८
३	राकेशः	५०	४७	४८	५०	४९
४	जयेशः	१०	११	१७	१२	१०
५	जतीनः	२४	२९	२५	३१	३०

रमेशः : भाविकस्य प्रथमक्रीडायां कति धावनाङ्काः ?

- પક્ષીઘરની મુલાકાત લો.
- તમારા મિત્રો સાથે મળીને પક્ષીપોથી બનાવો.
- “પક્ષીઓની આપણા જીવનમાં ઉપયોગિતા” વિષય ઉપર જૂથચર્ચા કરો.
- પક્ષી પરનું અન્ય સંસ્કૃત ગીત શોધો અને ગાન કરો.
- તમારા આંગણામાં કયા કયા પક્ષી આવે છે ? તેમાંથી તમને કયું પક્ષી સૌથી વધુ ગમે છે ? તેની વિશેષતા લખો.

●	मूलकम्	-	भूणो	●	गाजरम्	-	गाजर
●	आलुः	-	बटाको	●	कुष्माण्डः	-	कोणुं
●	कोशातकी	-	बीउो	●	पटोलः	-	परवल
●	पलाण्ड	-	उंगली	●	अलाबुः	-	दूधी

પુનરાવર્તનમ્ ૧

1. કોઠરુક્ પાઠનું મોટેથી વાચન કરો.
2. મેઘો વર્ષતિ ગીતનું અભિનય સહિત ગાન કરો.
3. કૌંસમાં આપેલા શબ્દોમાંથી સાચો શબ્દ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો:

- (૧) _____ સ: ન દંશતિ ? (કુત્ર, કિમ્)
- (૨) _____ ધનં પ્રાપ્તમ્ ? (કતિ, કિયત્)
- (૩) _____ છાત્રા: શાલાયાં પઠન્તિ ? (કિયત્, કતિ)
- (૪) ભવાન્ _____ શાલાં ગચ્છતિ ? (કઃ, કદા)
- (૫) અતિથિજના: _____ આગતા: ? (કિયત્, કુતઃ)
- (૬) વિદ્યા _____ ન દદાતિ ? (કુત્ર, કિમ્) :
- (૭) ભવતી _____ કાર્યાલયં ગચ્છતિ ? (કતિ, કદા)

4. નીચેનાં વાક્યોનું અનુલેખન કરો:

- (૧) ગુરુ: અજ્ઞાનતિમિરં દૂરં કરોતિ ।
- (૨) તુષ્યતિ કૃષિક: ।
- (૩) ગચ્છતિ ગોષ્ઠમ્ ।
- (૪) મમ પત્ની મમ ભોજનસ્ય પશ્ચાત્ એવ ભોજનં કરોતિ ।
- (૫) ગૃહપાઠલેખને મમ પિતા અપિ સહાયતાં કરોતિ ।
- (૬) સ: એવ નીરોગ: ભવતિ ।
- (૭) સ: વનં ગચ્છતિ વૃક્ષે ઉપવિશતિ ।
- (૮) શ્વાનભયં ન અનુભવતુ ।

5. કૌંસમાં આપેલા શબ્દનો ઉપયોગ કરી પ્રશ્નાર્થવાક્ય બનાવો.

- (૧) અહં અષ્ટવાદને શાલાં ગચ્છામિ । (કતિ)
- (૨) મમ મિત્રં જામનગરે વસતિ । (કુત્ર)
- (૩) ઉદ્યાને પુષ્પં વિકસતિ । (કિમ્)

(૪) રાજેશ: મન્દિરતઃ ઉદ્યાનં ગચ્છતિ । (કુતઃ, કુત્ર)

(૫) બાલક: ક્રીડનાર્થં ક્રીડાઙ્ગણં ગચ્છતિ । (કિમર્થમ્)

(૬) કાર્યાલયે વાર્તાલાપં ન ભવતિ । (કિમ્)

6. નીચે આપેલા ગીતના અંતરાનું સ્વતંત્ર તથા સમૂહગાન કરો:

નયતિ ચ વૃષભં

હલમપિ વહતિ ।

કર્ષતિ ક્ષેત્રં

વપતિ ચ બીજમ્ ॥

7. નીચેના અંતરાની પૂર્તિ કરો:

(૧) મેઘો વર્ષતિ ગોષ્ઠમ્ ॥

(૨) રોહતિ સસ્યં વૃદ્ધિ: ॥

8. અહીં તમારી શાળામાં ઉપયોગી બે વસ્તુનાં ચિત્રો દોરો અને તેનાં સંસ્કૃત નામ લખો.

જ્ઞાતવ્યમ્

• જીરકમ્ - જીરું	• યવાનિ - અજમો
• હિંગુ: - હિંગ	• ધન્યાકમ્ - ધાણા
• મરિચમ્ - મરચું	• લવડ્ગમ્ - લવિંગ
• એલા - ઈલાયચી	• તેજપત્રમ્ - તજ
• લવણમ્ - મીઠું	• આર્દ્રકમ્ - આદું